

การท่องเที่ยว (ภัยพิบัติ)

ดร.นัทธ์ ลีละวัฒน์

คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

<http://natt.leelawat.com>

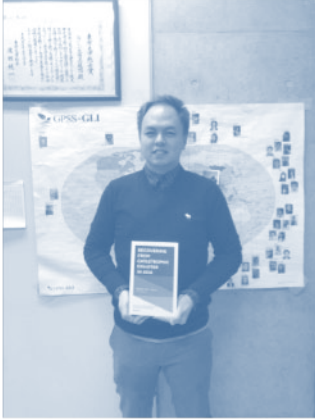
การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมสำคัญในหลายๆ ประเทศ รวมทั้งประเทศไทย เมื่อมองในมุมของผลกระทบจากการเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติหรือภัยธรรมชาติแล้ว เรามักจะมองว่า อุตสาหกรรมท่องเที่ยวจะได้รับผลกระทบทางลบอยู่ค่อนข้างมาก ทั้งการหยุดให้บริการ การลดจำนวนของนักท่องเที่ยว ระบบสาธารณูปโภคที่อาจจะเกิดปัญหา เป็นต้น (ณัฐ ลีละวัฒน์, Jing Tang, ณพวัฒน์ โชติวรรณ และธนวิษฐ์ ประกิตเตชะกุล, 2561) อย่างไรก็ตาม กิจกรรมบางอย่างก็อาจเกิดขึ้นจากผลของภัยพิบัติเช่นกัน หนึ่งในนั้นคือ 'การท่องเที่ยวภัยพิบัติ' หรือ 'Disaster Tourism' อย่างเช่น การเพิ่มขึ้นของจำนวนนักท่องเที่ยวที่ไปเยี่ยมชมถ้ำหลวงขุนน้ำนางนอน จ.เชียงราย เมื่อวนอุทยานได้เปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชม ซึ่งเป็นผลจากเหตุการณ์นักฟุตบอลทีมหมูป่า อคาเดมีติดถ้ำในช่วงเดือนมิถุนายน-กรกฎาคม ปีพ.ศ. 2561 (Ch3Thailand.com, 2561) บทความนี้ผู้เขียนได้มีโอกาสสัมภาษณ์นักวิจัยผู้เชี่ยวชาญเรื่อง การท่องเที่ยวภัยพิบัติ ดร.เดวิด เอ็น. เหงียน (Dr. David N. Nguyen) จากมหาวิทยาลัยโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น

ดร.เดวิด เอ็น. เหงียน (Dr. David N. Nguyen)

ผู้เขียนมีโอกาสได้รู้จักกับ ดร.เดวิด ในช่วงเวลาที่ผู้เขียนเป็นผู้ช่วยศาสตราจารย์อยู่ที่ห้องวิจัยวิศวกรรมสันามิ ที่มหาวิทยาลัยโทโฮกุ ประเทศญี่ปุ่น ในขณะนั้น ดร.เดวิดกำลังศึกษาาระดับปริญญาเอกอยู่ที่ห้องวิจัยเดียวกัน เมื่อครั้งแรกที่ผู้เขียนได้รู้จักกับ ดร.เดวิด ก็รู้สึกแปลกใจในงานวิจัย และความสนใจของเขาซึ่งเกี่ยวข้องกับทั้ง 'การท่องเที่ยว' และ 'ภัยพิบัติ' ดร.เดวิด เล่าให้ฟังว่าเขาเกิด และเติบโต

ที่รัฐฮาวาย สหรัฐอเมริกา ดร.เดวิด สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอกสาขาวิศวกรรมโยธาจากมหาวิทยาลัยโทโฮคุ ปัจจุบัน ดร.เดวิด เป็นนักวิจัยหลังปริญญาเอกภายใต้ทุนวิจัยขององค์การส่งเสริมวิชาการแห่งประเทศญี่ปุ่น (JSPS) ทำงานวิจัยอยู่ที่มหาวิทยาลัยโตเกียว

ดร.เดวิด เอ็น. เฮอร์น พร้อมหนังสือที่ตีพิมพ์บทความวิจัยของเขา

การท่องเที่ยวภัยพิบัติ

เรามาดูคำถามคำถามแรกกันดีกว่า ซึ่งน่าจะเป็นคำถามที่ท่านผู้อ่านก็อาจจะมีความสงสัยเช่นเดียวกันว่า การท่องเที่ยวภัยพิบัตินั้นคืออะไร ดร.เดวิด ให้บอกว่า “การท่องเที่ยวภัยพิบัติมักจะถูกนิยามว่าเป็นการเยี่ยมชมสถานที่ที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติ ไม่ว่าจะเป็นจากธรรมชาติ เช่น แผ่นดินไหว และสึนามิ หรือจะเป็นภัยจากการกระทำของมนุษย์ เช่น มลภาวะ กัมมันตรังสี เป็นต้น” นอกจากนี้ “บ่อยครั้งมันจะถูกจัดอยู่ในคำจำกัดความที่กว้างขึ้น นั่นคือ ‘การท่องเที่ยวด้านมืด’ (Dark Tourism) (Lennon & Foley, 2000) ซึ่งรวมการท่องเที่ยวพื้นที่ประสบภัยพิบัติ การท่องเที่ยวพื้นที่ประสบภัยสงคราม และการท่องเที่ยวแบบอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่ร้ายแรง”

สำหรับรายละเอียดของคำนิยามนั้น ดร.เดวิด แนะนำให้ลองศึกษาเพิ่มเติมได้จากหนังสือ *Dark Tourism Tourism, Leisure & Recreation* (Lennon & Foley, 2000)

นักท่องเที่ยวทั่วไป vs. นักท่องเที่ยวภัยพิบัติ

เมื่ออ่านถึงตรงนี้ท่านผู้อ่านอาจจะสงสัยว่าแล้ว “นักท่องเที่ยวภัยพิบัติ” มีลักษณะแตกต่างจาก “นักท่องเที่ยวทั่วไป” อย่างไร ดร.เดวิด ตอบว่า “การท่องเที่ยวภัยพิบัติเป็น ‘ตลาดเฉพาะกลุ่ม’ (Niche market) หมายความว่ามันดึงดูดนักท่องเที่ยวแค่บางกลุ่มเท่านั้น ไม่มีทางที่การท่องเที่ยวภัยพิบัติจะไปสู่กับการท่องเที่ยวทั่วไปในเชิงปริมาณได้” อย่างไรก็ตาม ดร.เดวิดบอกว่า “มันก็ไม่ได้หมายความว่าด้วยเหตุผลนี้แหล่งท่องเที่ยวควรจะละเลยการท่องเที่ยวภัยพิบัติ แต่พวกเขาต้องคาดหวังไว้แต่แรกว่าการท่องเที่ยวภัยพิบัติจะไม่นำพานักท่องเที่ยวจำนวนมากมา”

เพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนขึ้น เขากล่าวเสริมว่า “หลายครั้งที่การท่องเที่ยวภัยพิบัติจะเป็นส่วนหนึ่งของโครงการท่องเที่ยวขนาดใหญ่ ตัวอย่างเช่น ในรัฐฮาวายมีสถานที่หลายแห่งที่ถูกจัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวภัยพิบัติ เช่น พิพิธภัณฑ์สึนามิแปซิฟิกที่เมืองไฮโล หรือท่าเรือเพิร์ลฮาร์เบอร์ บางคนก็นับว่าสามารถเป็นการท่องเที่ยวด้านมืดแบบหนึ่ง ส่วนใหญ่ผู้คนจะเยี่ยมชมสถานที่เหล่านี้พร้อมไปกับสถานที่อื่นๆ ดังนั้นมันจึงเป็นเพียงส่วนหนึ่งของเป้าหมายการท่องเที่ยวเท่านั้น”

การท่องเที่ยวภัยพิบัติในประเทศไทย

เป็นเรื่องที่แน่นอนว่าถ้าไม่ถามว่าการท่องเที่ยวภัยพิบัติในประเทศไทยเป็นอย่างไรก็คงจะน่าแปลกใจ เพราะว่าประเทศไทยมีพื้นที่ที่ประสบภัยพิบัติเป็นจำนวนมาก ดร.เดวิด ก็บอกว่า “มีอยู่หลายแห่ง ถ้าพูดถึงพื้นที่สงครามก็มีพื้นที่อย่างเช่น ไอกินะวะ อิโวะจิม่า (อิโวะโตะ) เป็นต้น อิโระชิมะ และนะงะซากิก็เป็นพื้นที่สำคัญที่ได้รับผลกระทบ และเปลี่ยนแปลงตัวเองเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวผ่านความระลึกถึงเหตุการณ์ที่ผ่านมา”

“ถ้าพูดถึงภัยธรรมชาติก็มีอีกหลายพื้นที่ในภูมิภาคโทโฮคุที่เป็นที่ดึงดูดการท่องเที่ยว ทั้งเมืองตามชายฝั่ง โรงเรียน เป็นต้น” นอกจากนี้เขายังบอกอีกว่า “เมื่อตอนที่ผมไปเยี่ยมชมปราสาทคุมะโมะโตะเมื่อปีที่แล้ว มันดูเหมือนว่ามีนักท่องเที่ยวมากกว่าปกติ ซึ่งเป็นคนที่ต้องการมาดูให้เห็นสภาพความเสียหาย” ปราสาทคุมะโมะโตะนี้ ได้รับความเสียหายอย่างหนักจากเหตุการณ์แผ่นดินไหวคุมะโมะโตะ ปีพ.ศ. 2559 ซึ่งก็เป็นเหตุการณ์ที่ส่งผลให้ทางการไทยได้ให้ความช่วยเหลืออพยพชาวไทยออกจากพื้นที่ในเวลานั้นนั่นเอง (Leelawat, Suppasri, Latcharote, & Imamura, 2017)

อนาคต

ในปัจจุบันการท่องเที่ยวภัยพิบัตินับว่าเป็นกระแสที่มีคนให้ความสนใจทั้งนักวิชาการ นักท่องเที่ยว อุตสาหกรรมท่องเที่ยว ชุมชน (Kingston, 2016) หรือแม้แต่อุตสาหกรรมบันเทิง (Ryall, 2018) และอาจเป็นมุมมองทั้งทางบวก และทางลบ (Van Hoving, 2010) เมื่อลองถามถึงความสำคัญ และการส่งเสริมการท่องเที่ยวภัยพิบัติ ดร.เดวิด ให้ความเห็นว่า “การส่งเสริมการท่องเที่ยวภัยพิบัตินั้นเป็นเรื่องยาก กลุ่มผู้คนที่สนับสนุนจะบอกว่ามันเป็นการเพิ่มความตระหนักในภัยพิบัติ เป็นการสนับสนุนเศรษฐกิจท้องถิ่น และช่วยให้มีการระลึกถึงเป็นอนุสรณ์สถาน อย่างไรก็ตามก็มีการโต้แย้งว่ามันเป็นการแสวงหาประโยชน์ สร้างความเครียดให้กับชุมชนท้องถิ่น และนำไปสู่ความแออัด [ของชุมชน] ในอนาคต”

ตัวอย่างหนึ่งที่น่าสนใจคือกรณีของพายุเฮอริเคนแคทรีนา ที่สหรัฐอเมริกา “มีรายงานในสหรัฐว่าหลังจากเกิดเหตุพายุเฮอริเคนแคทรีนา รถบัสของนักท่องเที่ยวจำนวนมากได้เข้ามาในพื้นที่ทำให้

เกิดการจรรยาบรรณที่ขัดแย้งซึ่งเบียดบังการเข้าไปให้ความช่วยเหลือ [ของเจ้าหน้าที่]” (Shondell Miller, 2008)

ดร.เดวิด ทิงทักว่า “ผมครุ่นคิดเรื่องเกี่ยวกับเวลาและการจัดการอย่างมาก การท่องเที่ยวภัยพิบัติใดๆ ควรเริ่มหลังจากช่วงเวลาการรับมือภัยพิบัติ ดังนั้นมันจะได้ไม่กระทบกับการให้ความช่วยเหลือและการฟื้นฟู มันอาจจะมาหลังจากช่วงการฟื้นฟูภัยพิบัติด้วยเพื่อให้ผู้รอดชีวิตได้มีเวลาฟื้นตัว อย่างไรก็ตามก็ดีกว่าการท่องเที่ยวส่งเสริมการสร้างรายได้ อย่างที่สองมันควรจะช่วยสร้างประโยชน์ให้กับชุมชนท้องถิ่นซึ่งหมายความว่าผู้ดำเนินการ และผู้จัดการท่องเที่ยวควรจะเป็นคนจากในพื้นที่เอง ในระยะยาวเหตุร้ายพวกนี้จะกลายเป็นสิ่งที่ระลึกถึงเรื่องราวในอดีตเช่นเดียวกันเรื่องของความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นยังคงมีอยู่เรื่อยมาถึงทุกวันนี้โดยเฉพาะเรื่องของภัยธรรมชาติต่างๆ”

จะเห็นได้ว่าหนึ่งในสิ่งสำคัญที่ควรจะต้องให้ความสำคัญก็คือการสร้างภาพลักษณ์ผ่านความรู้สึกจากการได้เห็นสิ่งต่างๆ ด้วยสายตาตัวเอง

อ้างอิง

ขอขอบคุณ ดร. David N. Nguyen สำหรับการแชร์ความรู้ที่น่าสนใจในครั้งนี้ครับ

Ch3Thailand.com. (2561, 12 ธันวาคม). *นักท่องเที่ยวแห่เที่ยวถ้ำหลวง นำดอกไม้ธูปเทียน ไหว้ขอพรสวญญ์จำแชม*. <http://news.ch3thailand.com/local/83647>

Kingston, J. (2016, February 27). *Does Tohoku's disaster tourism exploit or educate? Japan Times*. Retrieved Dec. 2018, from <https://www.japantimes.co.jp/opinion/2016/02/27/commentary/tohokus-disaster-tourism-exploit-educate/#.XA-rCRMzbR0>

Leelawat, N., Suppasri, A., Latcharote, P., & Imamura, F. (2017). The evacuation of Thai citizens during Japan's 2016 Kumamoto earthquakes: An ICT perspective. *Journal of Disaster Research*, 12(sp), 669-677.

Lennon, J. J., & Foley, M. (2000). *Dark Tourism (Tourism, Leisure & Recreation)*. Cengage Learning Business Press.

Ryall, J. (2018, September 5). *Fukushima episode of Netflix's Dark Tourist sparks offence in Japan*. *South China Morning Post*. Retrieved Dec. 2018, from <https://www.scmp.com/news/asia/east-asia/article/2162902/fukushima-episode-netflixs-dark-tourist-sparks-concern-japan>

Shondell Miller, D. (2008). Disaster tourism and disaster landscape attractions after Hurricane Katrina: An auto-ethnographic journey. *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, 2(2), 115-131.

Van Hoving, D.J., Wallis, L.A., Docrat, F., & De Vries, S. (2010). Haiti disaster tourism-a medical shame. *Prehospital and Disaster Medicine*, 25(3), 201-202.

ณัฐ ลีละวัฒน์. (2561, กรกฎาคม). โรงแรม-ที่หนีภัย-ที่พักพิง. *TPA News*, ฉบับที่ 259 (น. 43-44), กรุงเทพฯ: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น).

ณัฐ ลีละวัฒน์, Jing Tang, ณพวัฒน์ โชติวรรณ, และธนวิษฐ์ ประกิตเดชะกุล. (2561, ตุลาคม-ธันวาคม). จากวันนั้นถึงวันนี้ สืบสานกับอุตสาหกรรมโรงแรม. *วารสาร สิ่งแวดล้อม (Environmental Journal)*, ปีที่ 22, ฉบับที่ 4 (น. 4-8), กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.